

УДК 343.6:261.7

Л.В. Дорош, канд. юрид. наук, доцент
Національний університет «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

МОТИВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все помітнішим є прагнення держави оперативного реагувати на будь-які негативні соціальні прояви. Останнім часом це виявляється у внесенні численних змін, що стосуються тих чи інших статей чинного Кримінального кодексу України (далі – КК), у тому числі статей, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти життя особи [7, с. 53-68].

Розділ II Особливої частини КК України складається з 31 статті, з яких до 6-ти були внесені зміни Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» від 5 листопада 2009 р. № 1707-VI. Вони полягають у доповненні статей, що передбачають відповідальність за найбільш небезпечні злочини проти особи, такою кваліфікуючою ознакою, як мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості [2; 2010. –

№ 5. – Ст. 43]. Ідеться про такі злочини, як умисне вбивство (ст. 115 КК), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК), побої і мордування (ст. 126 КК), катування (ст. 127 КК), погроза вбивством (ст. 129 КК).

Аналіз санкцій за названі злочини за умови їх учинення з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості дозволяє констатувати досить високий ступінь їх тяжкості: одні з них є особливо тяжкими (ч. 2 ст. 115 КК), другі – тяжкими (частини 2 статей 121 і 127 КК), решта – середньої тяжкості (частини 2 статей 122, 126 і 129 КК), за вчинення яких закон установлює сувору кримінальну відповідальність.

Під мотивом (від франц. *motif* – спонукальна причина дій і вчинків людини; первісно – той, що призводить у рух; від лат. *motivus* – рухомий) у юридичній науці розуміють обумовлене певними потребами та інтересами внутрішнє спонукування,

яке викликає в особи рішучість учинити злочин і яким вона керується при його скоєнні. Це рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає глибше розкрити її психічне ставлення до нього. Мотив дає змогу визначити, чому вона вчиняє злочин, і впливає на ступінь суспільної небезпечності як діяння, так і особи винного [6, с. 173, 174]. У вищезначених злочинах він є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину. Тож відсутність мотиву в конкретному випадку виключає склад злочину.

Зважаючи на значення аналізованого мотиву в системі обставин, що диференціюють кримінальну відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи (законодавець надав йому значення кваліфікуючої ознаки), з точки зору класифікації мотивів мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості слід віднести до групи *низьких* мотивів.

У слідчій практиці й оперативно-розшуковій діяльності своєчасне встановлення істинного мотиву має винятково важливе значення. Він становить собою передусім найважливішу характеристику суб'єкта злочину, його свідомості та психіки. Будучи безпосереднім носієм інформації про особу, мотив дозволяє визначити тип зло-

чинця, його окремі характеристики (злостивість, агресивність, схильність до насильницьких дій тощо). Ця інформація надає уявлення про злочинця в загальному плані, тобто допомагає оцінити його соціальний статус, суспільну небезпечність, готовність до вчинення нових злочинів, протидію правоохоронним органам та ін.

Знання мотиву злочину дає можливість окреслити коло підозрюваних, середовище, в якому треба шукати винного. Особливо це стосується ситуацій, коли мотив відбиває будь-які стійкі властивості (звички) особистості, характерні для певного кола осіб, або ж коли причини вчинення злочину безпосередньо пов'язані з життям і діяльністю потерпілого (помста, заздрість, особисті неприязні стосунки тощо). Крім того, правильне з'ясування мотиву надає змогу моделювати механізм злочинної поведінки завдяки наявності принципу єдності психіки й діяльності. Це означає, що між мотивом, метою вчиненого й об'єктивними фактами поведінки злочинця встановлюються відповідність, взаємозв'язок і взаємозалежність.

Вагомим є значення мотиву й у процесі досудового слідства та судового розгляду кримінальної справи. Не випадково в п. 2 ст. 64 Кримінально-процесуаль-

ного кодексу України (далі – КПК) передбачено положення, згідно з яким мотив злочину названо як обставину, що при провадженні досудового слідства, дізнання і розгляді кримінальної справи в суді підлягає доказуванню, а в ч. 1 ст. 334 КПК України зазначено, що «мотивувальна частина обвинувального вироку повинна містити формулювання обвинувачення, визначеного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків злочину, форми вини і мотивів злочину».

Відповідно до ст. 21 Основного Закону України «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи є невідчужуваними та непорушними». Як зазначено в його ст. 24, «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». На розвиток цих конституційних приписів у ст. 2 Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р., № 2411-VI [2; 2010. – № 40. – Ст. 527] серед основних принципів, на яких ґрунтується внутрішня політика, названо: (а) пріоритетність захисту національних інтересів; (б) верховенство пра-

ва; (в) забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина та ін.

Здійснення цієї політики потребує адекватного кримінально-правового забезпечення. У зв'язку із цим посилення кримінальної відповідальності за злочини, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, є своєчасною умовою гарантованості рівності прав та свобод людини і громадянина незалежно від раси, національності чи ставлення до релігії.

Для застосування відповідного пункту чи частини вищеназваних статей КК України необхідно встановити із числа вказаних у законі конкретний (спеціальний) мотив. Останній може поєднуватися з іншими спонуканнями (помста, корисливий або хуліганський мотив) і водночас має бути серед них домінуючим. Таким можна визнати мотив, якщо прагнення винного вчинити вбивство потерпілого або заподіяти йому тілесні ушкодження певного ступеня тяжкості викликано через національну або расову належність чи віросповідання. Тим самим злочинець прагне принизити честь і гідність певної нації, раси або конфесії, продемонструвати свою перевагу або неповноцінність іншої особи. Зміст аналізованого мотиву може полягати також у прагненні спровокувати

расову, національну чи релігійну ворожнечу, тобто викликати загострення міжнаціональних відносин, масові заворушення тощо. Це може бути й помста потерпілому за незгоду підтримати расову, національну чи релігійну дискримінацію.

Згідно з ч. 1 ст. 1 Міжнародної Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965 р., расова дискримінація означає будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, основані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя [8, с. 153].

В окремих випадках реалізація расової, національної чи релігійної нетерпимості може мати місце при вчиненні інших злочинів (наприклад, підпал храму, в якому перебувають віруючі, доля яких винному байдужа).

Поглиблене вивчення й аналіз законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, вчинені за наявності аналізованого мотиву, свідчать, що останній сформульовано як інваріантний: злочин може су-

проводжуватися прагненням злочинця виявити нетерпимість: (а) расову; (б) національну чи (в) релігійну. Не виключається поєднання 2-х або навіть усіх 3-х різновидів мотиву, хоча можлива наявність лише одного з них.

Самі по собі дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі й ненависті, є кримінально караними відповідно до ст. 161 КК. У кримінальному законодавстві України дефініції понять «нетерпимість», «расизм», «націоналізм» не існує, проте їх зміст розкривається в міжнародних правових актах. Зокрема, в ст. 1 Декларації принципів толерантності, яка була прийнята і проголошена Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 28 сесії, що відбулася в Парижі 25 жовтня – 16 листопада 1995 р., зазначено, що терпимість означає повагу, сприйняття і правильне розуміння розмаїття культур світу, форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування і свобода думки, совісті й переконань. Це гармонія в багатоманітності і не тільки моральний обов'язок, а й політична і правова потреба. Терпимість – це чеснота, яка робить можливим досягнення миру і сприяє заміні культури війни культурою миру [http://library.kharkov.ua/lib_druk.

php?type=1&year=2006&id=3]. У п. 2.4 ст. 2 цього міжнародно-правового документа наголошується, що нетерпимість може приймати форму маргіналізації соціально найменш захищених груп, яких виключають із суспільного й політичного життя, а також насильства й дискримінації щодо них. Як проголошує Декларація про раси й расові передсуди, «всі люди і групи людей мають право відрізнятись один від одного (ст. 1.2)» [www.nau.kiev.ua]. На цій же конференції урочисто проголошено вважати 16 листопада Міжнародним днем, присвяченим терпимості, який належить відмічати щорічно.

Як зазначено в преамбулі Декларації принципів толерантності, її прийняття зумовлено актами нетерпимості, насильства, тероризму, ксенофобії, агресивного націоналізму, расизму, антисемітизму, відчуження, маргіналізації й дискримінації національних, етнічних, релігійних і мовних меншин, біженців, працівників-мігрантів, іммігрантів і соціально найменш захищених груп у суспільствах, а також актами насильства й залякування окремих осіб, які реалізують своє право на свободу думки й переконань, що становить собою загрозу справі зміцнення миру й демократії на національному й міжнародному рівнях і перешкоду на шляху розвитку.

За І.О. Кресіною, *націоналізм* (від лат. *natio* – плем'я, народ) – це ідеологія, політика і практика, в підґрунті яких лежить утвердження належного місця певного народу серед інших націй, його національних інтересів і національно-культурних цінностей. Він може перетворюватися із соціально-позитивного явища на свою протилежність, пов'язану з неповагою до прав та інтересів інших народів, протиставленням своєї нації іншій, розпалюванням національної ворожнечі, зокрема, в таких крайніх формах, як *націонал-соціалізм*, *расизм*, *фашизм*, *шовінізм*. Супроводжуваний ідеями зверхності й національної винятковості, націоналізм нерідко виступає джерелом гострих внутрішніх суперечностей і міждержавних конфліктів [15, с. 82].

Расизм (від лат. *race* – рід, порода) – ідеологія, політика й суспільна практика поділу людей і людських спільнот за їх походженням, кольором шкіри, іншими біологічними ознаками на вищі й нижчі раси, упереджене, вороже ставлення до останніх, обмеження й позбавлення їх прав тощо [16, с.238].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Декларації про раси й расові передсуди, яка була прийнята і проголошена Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 20 сесії, що проходила в Парижі

24 жовтня – 28 листопада 1978 р., будь-яка теорія, яка приписує зверхність або неповноцінність окремим расовим чи етнічним групам і яка давала б право одним людям панувати над іншими чи нехтувати ними, нібито нижчими щодо них, або така, що обґрунтовує судження про оцінку за расовими відмінностями, науково є безпідставною й суперечить моральним та етичним принципам людяності [www.nau.kiev.ua].

По-перше, актуальність проблеми протидії злочинам, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі, полягає передусім у тому, що за сучасних умов в Україні спостерігається посилення неконтрольованих міграційних процесів, наслідком яких є утворення на її території нових діаспор, етнічних громад, зокрема корейських, в'єтнамських, кавказьких та ін. Сформовані в окремих районах, вони беруть під свій нелегальний контроль той чи інший вид бізнесу. Це, приміром, чеченські об'єднання в Одесі й області, китайські, корейські й нігерійські громади, що «окупували» ринок «Барабашово» в Харкові й ринки в інших обласних центрах країни, а також громадяни Афганістану, Пакистану та інших мусульманських держав, для яких Україна стала місцем нелегального мешкання [12, с. 9-12].

У місцях надмірного їх скупчення це викликає зростання політичної й соціальної напруги, що знаходить прояв у зростанні безробіття, підвищенні цін на продукти харчування, житло, його оренду, внаслідок чого погіршуються умови життя корінного населення, його соціальне становище.

Привертають увагу злочинні об'єднання, сформовані за національними ознаками, які теж активно впливають на криміногенну ситуацію в країні [Див.: 3, с. 187; 9, с. 5-7; 10, с. 30-44]. Зокрема, йдеться про злочинні угруповання корисливо-насильницького спрямування, створені вихідцями з кавказького регіону.

Нарешті, необхідно враховувати, що відмінності у віросповіданні призводять до соціальної напруги між земляцтвами на етнонаціональному, клановому чи релігійному ґрунті. Цілковито природно, що в результаті незаконної міграції в частини населення держави транзиту або призначення виникає відкрита ворожість до іноземців, що супроводжується проявами ксенофобії (від грецьк. *xenos* – чужі, сторонні, іноземці і *phobos* – страх, неприязнь) і расизму [11, с. 6]. Як зазначають журналісти, в тому, що українці починають хворіти на страшну недугу під назвою «расизм», сумнівів немає: щоб переконатися в цьому, достат-

ньо переглянути звід відомостей про злочини проти осіб з неєвропейською зовнішністю [4, с. 2].

Не виключається стихійне виникнення або свідоме провокування конфліктів у сфері між-етнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких національних меншин та релігійних громад, у тому числі в середовищі іноземних общин в Україні.

Привертає увагу й викликає занепокоєння так званий неформальний молодіжний рух скінхедів (від англ. *skinhead* – шкіряна голова, оголеноголовий), започаткований в Україні за часів перебудови, та його окремі угруповання. На рахунок скінхедів погром Центральної синагоги в м. Києві 13 квітня 2002 р., напади на осіб кримськотатарського походження в АРК. Так, побиття ними 23 березня 2004 р. у м. Сімферополі молодого хлопця – кримського татарина, який отримав ножове поранення, викликало відповідну реакцію з боку кримськотатарської молоді. Її представники (приблизно 50 чол.) у відповідь вчинили погром бару «Коттон», внаслідок чого двоє осіб потрапили до реанімації, а шестеро – госпіталізовано [13, с.154-156].

Відомі факти вбивств студентів-іноземців у м. Києві, зафіксовані факти бійок між учнями різних національностей у

загальноосвітніх навчальних закладах у м. Харкові. Добре, що подібні факти є поодинокими, але вони є тривожним сигналом. Ні в якому разі вони не можуть залишатися поза увагою правоохоронців, серед яких, між іншим, як зауважують журналісти, теж з'являються «паростки» упередженого ставлення до осіб неєвропейської зовнішності [4, с. 2]. Потерпають від правоохоронців роми, вихідці з кавказького регіону й мусульманських країн. Вважаємо, слід наголосити: навіть якщо на даний час процеси національного протистояння є млявоплинними, вони мають бути контрольованими.

І хоча на сьогодні офіційних даних щодо етнічних чи релігійних загострень в державі немає, не викликає сумнівів необхідність здійснювати моніторинг міграційних процесів для їх прогнозування, тим паче, що в засобах масової інформації є чимало повідомлень про достатньо гострі конфлікти між іноземцями й корінним населенням, причому як між дорослими, так і дітьми [14, с. 4]. На жаль, на офіційному рівні під час досудового слідства не доводиться, на якому саме ґрунті виникають такі зіткнення.

Проте, правоохоронці не повинні залишати осторонь такого роду конфлікти, бо брак офіційних даних про їх наявність ще

нічого не означає. Як слушно підкреслюють учені, оцінювати гостроту тієї чи іншої проблеми без належного прогнозування й тільки статистичним методом, апелюючи до відсутності кримінальних справ даної категорії й ігноруючи наявні тенденції й латентність вчинення подібних дій, не варто [5, с. 102]. На користь наведеного свідчить і факт прийняття вищезгаданого Закону України про доповнення відповідних статей КК України про відповідальність за злочини проти життя і здоров'я особи такою ознакою суб'єктивної сторони, як їх учинення з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

По-друге, проблема протидії аналізованим посяганням є актуальною ще й тому, що їх учинення може викликати виникнення стійких джерел напруженості, здатних спровокувати міжнаціональні й міжрелігійні (міжконфесійні) протиріччя й конфлікти, деструктивно вплинути на соціальні й політичні процеси.

По-третє, вчинення злочину хоча б з одним із зазначених мотивів суттєво впливає на психіку не тільки потерпілих, а й на оточуючих.

Принагідно зазначимо, що на сьогодні вітчизняний законодавець використовує 4 підходи до вирішення проблеми боротьби зі злочинами на ґрунті расо-

вої, національної чи релігійної ворожнечі. Забезпечення конституційних прав людини, миру й злагоди, а значить, і правопорядку в цілому здійснюється в Україні різними способами, в основному шляхом: (а) передбачення як обставину, що обтяжує покарання, вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату (ч. 3 ст.67 КК); (б) установлення кримінальної відповідальності за дії, поєдані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі (ч. 2 ст.110 КК), або ж за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі й ненависті, на приниження національної честі й гідності, або за образу почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками (ст. 161 КК); (в) заборони ввезення, виготовлення, зберігання, перевезення чи іншого переміщення творів, кіно- й відеопродукції, що пропагують расову, національну чи релігійну нетерпимість і дискримінацію з метою

збуту чи розповсюдження, а так само їх збуту чи розповсюдження (ст. 300 КК); (г) установлення кримінальної відповідальності за заподіяння фізичної шкоди з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості (частини 2 статей 115, 121, 122, 126, 127, 129 КК).

Для з'ясування наявності чи відсутності в діянні особи того чи іншого з названих мотивів необхідно встановити суб'єктивне ставлення винного до своїх дій, причини, що зумовили конфлікт, та його динаміку, характер взаємовідносин винного з потерпілим, обставини, що характеризують особу винного, послідовність і адекватність учинених дій та ін.

Особи, які вчиняють злочини з таких мотивів, не тільки заподіюють смерть або тяжкі чи середньої тяжкості тілесні ушкодження, а й відкрито демонструють зневагу до людей, які є представниками іншої раси, національності чи релігійної конфесії, нехтують загальновизнаними етичними і правовими нормами поведінки, кидають виклик державі й суспільству.

Аналізовані мотиви слід відрізнити від хуліганських, за яких дії винного вчиняються внаслідок явної неповаги до суспільства, нехтування загальнолюдськими правилами співжиття й нормами моралі, а так само без

будь-якої причини з використанням малозначного приводу. Їх особливістю є те, що вони не викликані будь-яким серйозним особистим конфліктом. Соціальна детермінація досліджуваних злочинів полягає не стільки в зовнішніх обставинах, скільки у внутрішніх умовах, що визначають морально-психологічну специфіку особи злочинця. У хуліганських мотивах виражається прагнення останнього виділити себе з кола оточуючих, продемонструвати зневагу до закону, загальноприйнятих норм моралі. Хуліганські спонукання ґрунтуються на антигромадському ставленні до людей, яке виражає неповагу злочинця не до окремої особи, а до суспільства в цілому. Злочини з таких мотивів учиняються переважно без видимих причин й мети, у зв'язку з чим їх нерідко практики називають як «безмотивні».

Ефективність боротьби зі злочинами, які вчиняються з аналізованих мотивів, багато в чому визначається рівнем організації діяльності органів внутрішніх справ з їх своєчасного виявлення, попередження, перепинення й розкриття.

Важливе значення мають не тільки правова оцінка вчинюваних злочинів, а й відповідна організація роботи щодо їх розкриття й розслідування, виявлення осіб і фактів, які ста-

новлять оперативний інтерес, а значить, попередження подібних злочинів і виявлення осіб, схильних до їх скоєння. Виходячи з характеру розглядуваних злочинів можемо дійти висновку, що їх суб'єктам притаманні всі основні риси, спільні для тих, хто вчиняє різні насильницькі злочини: (а) крайній егоїзм та егоцентризм, що визначають примітивно-анархічну позицію особи; (б) нехтування інтересами інших людей; (в) жорстокість і відсутність співчуття; (г) схильність до зловживання алкоголем та ін.

Заслугує на увагу організація інформаційно-аналітичної роботи з виявлення й прогнозування можливих загроз з боку осіб, які замислюють, учинили або вчиняють злочини саме за аналізованими мотивами. Велику роль при цьому відіграє накопичення інформації, яка включала б демографічні, географічні та інші відомості стосовно тієї чи іншої території. Зокрема, йдеться про місця, де найчастіше перебувають іноземці, представники національних меншин (проживають, навчаються, проводять часи дозвілля), а також де розташовані осередки релігійних конфесій.

З огляду на наведене вважаємо, що зміни до законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти життя і здоров'я є обґрунтованими і

своєчасними. Однак коло злочинів, учинення яких з аналізованих мотивів підвищує рівень їх суспільної небезпечності, не обмежується тільки цими злочинами, отже, потребує уточнення. На наше переконання, воно має бути доповнено низкою злочинів, передбачених розд. XII «Злочини проти громадського порядку і моральності», а саме статтями 294 і 297, частинами 1 і 2 ст. 298 КК. З урахуванням того, що кримінальне покарання є крайнім заходом державного примусу, вагомого значення набуває реалізація такого принципу соціальної взаємодії, як толерантність. Як зауважує В.А. Бачинін, остання, як цивілізаційний чинник, сприяє тому, щоб міжсуб'єктні й міжгрупові протиріччя не перетворювалися на дестабілізаційні й деструктивні чинники. На його думку, саме в толерантності зосереджено цілеспрямований соціокультурний вектор, що забезпечує тактику пошуку спільних точок зіткнення різних позицій [1, с.74].

Безумовно, найпростіший шлях – закрити очі й залишити осторонь навіть думку про міжнаціональне забарвлення фактів, з якими стикаються правоохоронці. Однак ігнорування цієї складної актуальної проблеми, якою є кримінальна ксенофобія, а також недооцінка високого ступеня суспільної небез-

пеки подібних злочинних діянь можуть призвести до непередбачуваних трагічних і руйнівних наслідків.

У зв'язку із цим забезпечен-

ня правильного застосування законодавства при розгляді справ зазначеної категорії є одним із надзвичайно важливих завдань правоохоронних органів і суду.

Список літератури: 1. *Бачинин В.А.* Философия права и преступления. – Х.: Фолио, 1999. – 607 с. 2. Відомості Верховної Ради України. 3. *Кашуба Ю.А.* О связи незаконной миграции с преступностью // Преступность в разных ее проявлениях и организованная преступность / Под ред. А.И. Долговой. – М.: Рос. криминолог. ассоциация, 2004. – 217 с. 4. *Козуб Т.* Лицо афганской национальности // Комсом. правда в Украине. – 2010. – № 284. – 15 дек. 5. *Костін М.* Необхідність кримінально-правової заборони незаконного вивезення за межі України анатомічних матеріалів людини // Право України. – 2006. – № 5. – С. 100-102. 6. Кримінальне право України: Заг. ч.: Підруч. / За ред. *В.В. Сташиса, В.Я. Таця.* – 4-те вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2010. – 456 с. 7. Кримінальний кодекс України (із змін та допов. станом на 01.09.2010 р.). – Х.: Одиссей, 2010. – 224 с. 8. Міжнародна конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації (від 01.12.1965 р.) // Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті: У 2-х кн. – Кн. 2. – Ч. 3 / За ред. *Ю.Шемшученка.* – К.: ІДП НАН України, Київський ун-т права, Нац. акад. внутр. справ України, 2001. – 486 с. 9. *Мозоль А.П.* Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2002. – 18 с. 10. Организованная преступность, миграция, политика / Под ред. *А.И. Долговой.* – М.: Рос. криминолог. ассоц., 2002. – 188 с. 11. *Рапинов А.Р., Кроз М.В., Рапинова Н.А.* Ответственность за разжигание вражды и ненависти. Психолого-правовая характеристика. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 256 с. 12. *Стрельцов Е.Л.* Отдельные элементы международных преступлений // Вісн. Луган. ін-ту внутр. справ: Спец. вип.: У 4-х ч. – Ч. 3. – Луганськ: ЛІВС, 1999. – 236 с. 13. *Тараненко В.О.* Скінхе-ди – суб'єкти злочинів проти життя та здоров'я особи // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матер. наук.-практ. конф. Харків, 22-23 квітн. 2004 р. / Голов. ред. *Сташис В.В.* – К. – Х.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 154-156. 14. Факты. – 2010. – № 233. – 15 дек. – С. 4. 15. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Відп. ред. *Ю.С. Шемшученко.* – К.: Укр.енцикл., 1998. – Т.4: Н-П. – 720 с. 16. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Відп. ред. *Ю.С. Шемшученко.* – К.: Укр.енцикл., 1998. – Т.5: П-С. – 2003. – 736 с.

МОТИВ РАСОВОЙ, НАЦИОНАЛЬНОЙ ИЛИ РЕЛИГИОЗНОЙ НЕТЕРПИМОСТИ КАК КВАЛИФИЦИРУЮЩИЙ ПРИЗНАК ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ЖИЗНИ И ЗДОРОВЬЯ ЛИЧНОСТИ Дорош Л.В.

Статья посвящена анализу мотива расовой, национальной либо религиозной нетерпимости как обстоятельства, повышающего общественную опасность преступлений против жизни и здоровья личности.

Ключевые слова: преступления против жизни и здоровья личности, мотив, расовая, национальная либо религиозная нетерпимость.

MOTIVE OF RACIAL, NATIONAL OR RELIGIOUS INTOLERANCE AS QUALIFICATION SIGN OF CRIMES AGAINST LIFE AND HEALTH OF A PERSON Dorosh L.V.

The article is devoted to the analysis of motive of racial, national or religious intolerance as strengthening circumstance public danger of crimes against life and health of a person.

Key words: crimes against life and health of a person, motive, racial, national or religious intolerance.

Надійшла до редакції 15.12.2010 р.